

Received: 19 September 2024

Received in revised form: 11 February 2025

Accepted: 14 February 2025

บทบาทของสินเชื่อย่อยต่อการลดความยากจน: หลักฐานเชิงประจักษ์จากโครงการสินเชื่อธนาคารประชาชนของไทย

จินตนา เมืองเส้น

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วรรณพงษ์ ดุรงค์เวโรจน์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของสินเชื่อย่อยต่อการลดความยากจนของครัวเรือนทั่วไปและกำไรสุทธิของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ และ 2) เพื่อสำรวจประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อธนาคารประชาชนของไทย สำหรับการศึกษาบทบาทของสินเชื่อย่อยต่อการลดความยากจนนั้น ทำการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปี พ.ศ. 2562 และ 2564 ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนประชาชนทั้งประเทศกว่า 50,000 ครัวเรือน พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีโอกาสน้อยกว่าที่จะเป็นครัวเรือนยากจน อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของความเป็นไปได้ที่จะเป็นครัวเรือนยากจนระหว่างครัวเรือนที่เข้าร่วมกับไม่เข้าร่วมโครงการไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลในปี พ.ศ. 2564 นอกจากนี้พบว่าครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีระดับของกำไรสุทธิที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ สำหรับการศึกษาประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อย่อยด้วยการเก็บแบบสอบถามจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 400 คน พบว่า 2 ใน 3 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีระดับความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโครงการในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ กว่าร้อยละ 75 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนไม่เคยได้ยินหรือรู้จักโครงการดังกล่าวมาก่อน และมองว่าปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการมีความสำคัญที่สุดต่อการเข้าร่วมโครงการ

คำสำคัญ: สินเชื่อย่อย; ธนาคารประชาชน; ความยากจน

The Role of Microcredit in Poverty Reduction: Empirical Evidence from Thailand's People Bank Loan Program

Jintana Muanglen

Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, Thailand

Wannaphong Durongkaveroj*

Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, Thailand

Abstract

The purpose of this study is to: (1) examine the role of microcredit in reducing poverty among all households and its impact on net profit among households engaged in non-agricultural entrepreneurship, and (2) survey experiences and challenges associated with participation in Thailand's People Bank project. Using nationally representative socio-economic household survey data from 2019 and 2021, covering approximately 50,000 households, the study finds that in 2019, households with at least one member participating in the People Bank project were less likely to be classified as poor. However, this estimated effect is not statistically significant when using the 2021 data. Additionally, households with at least one member borrowing from the People Bank project report significantly higher net profits compared to non-participating households. A survey of 400 residents in Chiang Rai reveals that about two-thirds of program participants report the highest level of satisfaction with the initiative. However, approximately 75 percent of non-participants had never heard of the program. Among respondents, the availability of products and services offered by the program was identified as the most important factor influencing participation.

Keywords: microcredit; People Bank project; poverty

JEL Classification: G21; I32; O16; O53

1. ที่มาและความสำคัญ

ในระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ความยากจนคือหนึ่งในประเด็นที่นักเศรษฐศาสตร์และผู้กำหนดนโยบายให้ความสำคัญ สะท้อนจากการบรรจุเป้าหมายการลดความยากจนในเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เครื่องมือที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ว่าสามารถลดความยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพคือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วและต่อเนื่อง (Rapid and sustained economic growth) แต่กระนั้น ประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงไทย ยังคงไม่สามารถขจัดความยากจนให้หมดไป ภาครัฐจึงมองหานโยบายหรือเครื่องมืออื่น ๆ ในการช่วยสนับสนุนกระบวนการลดความยากจน หนึ่งในนั้นคือสินเชื่อรายย่อย (Microcredit) ที่ไม่เพียงมีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันทางการเงิน มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ (AL-Maamari et al., 2025; Bros et al., 2023; Durrani et al., 2011) แต่ยังเป็นเงินทุนหมุนเวียนในยามฉุกเฉิน ไม่ให้การ

*Corresponding Author, Address: Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, Room 711, ECB2 building, Hua Mak, Bangkok, Bangkok, Thailand, 10240. E-mail: wannaphong@ru.ac.th

อุปโภคบริโภคหยุดชะงัก (Islam & Maitra, 2012; Wickramasinghe & Fernando, 2017) ทำให้ยังคงรักษาและปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพ (Miled & Omri, 2024) และส่งผลให้กระบวนการลดความยากจนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง (Chowdhury et al., 2005; Lacalle-Calderon et al., 2018)

สินเชื่อรายย่อย (Microcredit) คือสินเชื่อขนาดเล็ก (Small loans) สำหรับบุคคลที่เข้าถึงเงินทุนหรือถูกกีดกันทางการเงิน (Financially excluded individuals) (Gutierrez-Nieto & Serrano-Cinca, 2019) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเพิ่มการเข้าถึงบริการทางการเงิน (Financial inclusion) นับตั้งแต่ช่วง 1970s เป็นต้นมา (Cull & Morduch, 2018) โดยสินเชื่อดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้ประกอบการรายย่อยมีเงินลงทุนทำธุรกิจและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน งานวิจัยในอดีตพบว่าสินเชื่อรายย่อยสามารถลดความยากจนได้อย่างมีนัยสำคัญ เช่น Imai et al. (2010) ศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวในประเทศอินเดีย พบว่า การกู้ยืมสินเชื่อรายย่อยเพื่อทำการผลิตทำให้ความยากจนของภาคครัวเรือนในประเทศอินเดียลดลงอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ Li et al. (2011) ที่ศึกษาผลกระทบของสินเชื่อรายย่อยที่มีต่อครัวเรือนในชนบทของประเทศจีน พบว่า การกู้ยืมสินเชื่อรายย่อยทำให้ครัวเรือนในประเทศจีนมีรายได้และการบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับงานศึกษาในระดับมหภาค Miled and Rejeb (2015) ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากสถาบันการเงินที่ให้บริการสินเชื่อรายย่อยจำนวน 596 แห่ง ในปี พ.ศ. 2554 ประกอบกับข้อมูลการสำรวจในปี พ.ศ. 2548 และ 2554 จากสถาบันการเงินที่ให้บริการสินเชื่อรายย่อย 1,132 แห่ง ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา 57 ประเทศ พบว่า ประเทศที่มีสัดส่วนเงินให้สินเชื่อรายย่อยต่อจำนวนประชากรสูงมีแนวโน้มที่จะมีความยากจนลดลงและมีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Donou-Adonsou and Sylwester (2016) ที่ใช้ข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2554 ครอบคลุมประเทศกำลังพัฒนาจำนวน 71 ประเทศ พบว่า สินเชื่อจากสถาบันการเงินมีผลต่อการลดความยากจนที่วัดโดยสัดส่วนคนจน (Headcount ratio) และช่องว่างความยากจน (Poverty gap) อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ Félix and Belo (2019) ศึกษาผลกระทบของสินเชื่อรายย่อยที่มีต่อการลดความยากจนในประเทศกำลังพัฒนาจำนวน 11 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (รวมประเทศไทย) โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิในช่วงปี พ.ศ. 2550 และ 2561 พบว่า สินเชื่อรายย่อยมีผลกระทบต่อความยากจนอย่างมีนัยสำคัญโดยวัดจากสัดส่วนคนจน (Headcount index), ช่องว่างความยากจน (Poverty gap) และช่องว่างความยากจนยกกำลังสอง (Squared poverty gap) นอกจากนี้ยังพบว่า การจ้างงานและระดับการศึกษามีผลต่อการลดความยากจนอย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ตาม มีหลายปัจจัยที่ทำให้โครงการสินเชื่อรายย่อยอาจไม่สามารถลดความยากจนได้เสมอไป เช่น ขนาดของสินเชื่อ การเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยในกลุ่มผู้ที่อยู่ห่างไกล สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้กู้ และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม (Duong & Nghiem, 2022; Spiegel, 2012) นอกจากนี้ การขอสินเชื่อจากโครงการดังกล่าวยังต้องการหลักประกันเงินกู้ เช่น ผู้ค้ำประกัน อสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง และยานพาหนะที่ใช้ประกอบธุรกิจ เป็นต้น การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวอาจทำให้ผู้ที่ยากจนที่แท้จริงไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ในทางกลับกัน ผู้ที่เข้าร่วมโครงการอาจเป็นผู้ที่สามารถขอสินเชื่อจากโครงการอื่นได้และไม่ใช่ว่าผู้ที่ต้องการสินเชื่อรายย่อย นอกจากนี้ สินเชื่อรายย่อยยังเผชิญกับปัญหาเช่นเดียวกับการให้สินเชื่อในรูปแบบอื่น เช่น อัตราดอกเบี้ยสูง การติดตามลูกหนี้ที่ไม่เป็นธรรม และความไม่แน่นอนของเป้าหมายโครงการ (Carlo & Ashta, 2020; Copestake, 2007; Morduch, 2000) นอกจากนี้ งานวิจัยหลายชิ้น (Duvendack et al., 2014; van Rooyen et al., 2012) ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการประเมินผลกระทบเชิงสาเหตุของโครงการสินเชื่อรายย่อย ทั้งในขั้นตอนของการออกแบบการวิเคราะห์และข้อมูลที่ไม่มีเพียงพอ ทำให้ปัจจุบัน ยังยังไม่มีข้อสรุปของประสิทธิภาพของสินเชื่อรายย่อยที่แน่นอน

ตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ส่งผลให้ความยากจนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ อัตราความยากจนของไทยลดลงจาก ร้อยละ 65 ในปี พ.ศ. 2531 เหลือร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2550 โดยในปี พ.ศ. 2566 นั้น อัตราความยากจนของไทยอยู่ที่ร้อยละ 3.41 อย่างไรก็ตาม การชะลอตัวของเศรษฐกิจไทยในช่วง 10 ปีที่

ผ่านมา ส่งผลให้กระบวนการลดความยากจนของไทยช้าลง และทำให้ยังคงมีจำนวนคนจนที่มีระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนถึง 2,391,847 คน (NESDC, 2025) เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ไทยได้มีการจัดตั้ง “โครงการธนาคารประชาชน” ขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กับประชาชนผู้มีรายได้น้อย เพื่อสร้างทางเลือกและลดการพึ่งพาแหล่งเงินกู้ยืมในระบบ การดำเนินโครงการดังกล่าวมีธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารโครงการและเป็นผู้ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชน โครงการดังกล่าวยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบของสินเชื่อรายย่อยจากโครงการธนาคารประชาชนต่อการลดความยากจนของครัวเรือนทั่วไปและกำไรสุทธิของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ โดยศึกษาในระดับประเทศ และ 2) สำรวจประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อรายย่อยโดยทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดเชียงรายเพื่อให้เข้าใจโครงการสินเชื่อรายย่อยมากขึ้น สาเหตุที่งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาบทบาทของโครงการสินเชื่อรายย่อยต่อการลดความยากจนเพราะต้องการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการลดความยากจน นอกเหนือจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ถูกยอมรับการโดยทั่วไปในกลุ่มนักวิชาการว่าสามารถลดความยากจนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะนโยบาย/โครงการต่าง ๆ ที่ถูกใช้เพื่อลดความยากจนหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้ภาครัฐ ผู้กำหนดนโยบาย และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าใจเครื่องมือในการลดความยากจน ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาความยากจนในไทยเป็นไปอย่างยั่งยืน

สำหรับสาเหตุที่งานวิจัยชิ้นนี้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดเชียงรายนั้น เพราะเชียงรายประสบความสำเร็จในการลดความยากจน ระหว่างปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนเริ่มดำเนินโครงการธนาคารประชาชน ในเวลานั้น จำนวนคนจนในจังหวัดเชียงรามีทั้งสิ้น 697,000 คน (สูงที่สุดในภาคเหนือ) อัตราความยากจนเท่ากับร้อยละ 61.71 (สูงเป็นอันดับที่ 3 รองจากแม่ฮ่องสอนและเพชรบูรณ์) อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2566 นั้น จำนวนคนจนในจังหวัดเชียงรามีทั้งสิ้น 90,000 คน ขณะที่อัตราความยากจนเท่ากับร้อยละ 7.97 นอกจากนั้น เชียงรายเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ในภาคเหนือเมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์รายจังหวัดและจำนวนประชากร ทำให้มีผู้ให้บริการสินเชื่อรายย่อย (วัดจากจำนวนสาขาของธนาคารออมสิน) ในทุกอำเภอ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้กลุ่มเป้าหมาย (บุคคลที่ต้องการสินเชื่อรายย่อย) สอดคล้องกับความพร้อมของการให้บริการสินเชื่อ (จำนวนสาขาของธนาคาร) และทำให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการสำรวจประสบการณ์จากการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของข้อมูล งานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้ประเมินผลกระทบเชิงสาเหตุ (Causal impact) ของโครงการธนาคารประชาชน ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลกลุ่มตัวอย่างซ้ำในระดับบุคคล ก่อนและหลังการเกิดขึ้นของธนาคารประชาชน แต่การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติมีการวิเคราะห์แยกเป็นช่วงเวลาก่อนและหลังการระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อพิจารณาว่าการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีบทบาทในการลดความยากจนที่เปลี่ยนไปหรือไม่ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจและสังคมเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ

คุณค่าของงานวิจัยชิ้นนี้คือการศึกษารายละเอียดของสินเชื่อรายย่อยต่อความยากจนในบริบทของไทย โดยใช้การวิเคราะห์ 2 ส่วน คือการวิเคราะห์ทางเศรษฐจุติและการวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยใช้แบบสอบถามจากการเก็บข้อมูล ณ จังหวัดเชียงราย งานวิจัยชิ้นนี้ใช้โครงการธนาคารประชาชนมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของสินเชื่อรายย่อยต่อความยากจนเนื่องจากเป็นโครงการที่มีกลุ่มเป้าหมาย (ลูกค้า) ที่หลากหลาย ผู้กู้ยืมเงินสามารถนำเงินทุนไปใช้ได้หลายวัตถุประสงค์ เช่น การหมุนเวียนในธุรกิจและการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้เหมาะสมในการพิจารณาผลกระทบของโครงการต่อการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความยากจน ที่ผ่านมา องค์ความรู้ในประเด็นดังกล่าวในไทยมีจำกัด งานวิจัยส่วนมากมักศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการและปัญหาจากการเข้าร่วมในโครงการ ปัญหาจากการเข้าร่วมในโครงการ และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสินเชื่อโครงการธนาคารประชาชน เช่น Pasusirirot and Chantuk (2015) พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการได้แก่ การให้ความช่วยเหลือ รับฟังปัญหา และ

การประสานงานที่ดีของพนักงาน นอกจากนี้ Boonmee and Boonrattanakittibhumi (2019) พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์สินเชื่อ การส่งเสริมการตลาด พนักงานธนาคารผู้ให้บริการ สถานที่ให้บริการและภาพรวมการให้บริการของธนาคาร กระบวนการทำงานและรูปแบบการให้บริการของธนาคาร และผลผลิตภาพและคุณภาพมีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการสินเชื่อของโครงการธนาคารประชาชน และ Tiluang and Leejoeiwar (2021) พบว่า คุณค่าที่ลูกค้าได้รับ ด้านต้นทุนของลูกค้า ด้านความสะดวก ด้านการดูแลเอาใจใส่ ด้านความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการและด้านความสบาย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการในระดับมาก

2. โครงการธนาคารประชาชน

โครงการธนาคารประชาชนเกิดขึ้นในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ปี พ.ศ. 2544 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการรายย่อยนำไปลงทุนและลดการพึ่งเงินกู้ในระบบ เพื่อพัฒนาอาชีพและส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรักการออมทรัพย์และมีวินัยทางการเงิน (The Secretariat of the Cabinet, 2011) โดยรัฐบาลมีมติมอบหมายให้ธนาคารออมสินเป็นผู้ดำเนินโครงการ

สำหรับวิธีดำเนินงานนั้น ประชาชนที่ต้องการเข้าร่วมต้องสมัครเป็นสมาชิกที่ธนาคารออมสินทุกสาขาทั่วประเทศ ทั้งนี้ ผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกโครงการจะต้องเป็นผู้ประกอบการรายย่อย หรือผู้มีรายได้ประจำอยู่แล้วแต่มีความประสงค์ที่จะประกอบอาชีพเสริม หรือผู้ที่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ ที่มีความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพอิสระรายย่อย หลักประกันการกู้เงิน มีด้วยกัน 2 ส่วน คือ 1) ใช้บุคคลค้ำประกัน ผู้กู้สามารถใช้บุคคลค้ำประกันได้หลายทางเลือก คือ ให้สมาชิกโครงการธนาคารประชาชนหรือลูกค้าทั่วไปในธนาคารออมสินสาขาเดียวกันกับผู้จำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน เป็นผู้ค้ำประกัน หรือให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือพนักงานองค์การของรัฐดำรงตำแหน่งระดับ 3 ขึ้นไป เป็นผู้ค้ำประกัน เป็นต้น และ 2) ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน สามารถใช้ได้ทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ เช่น สมุดเงินฝากออมสินหรือสลากออมสินพิเศษ และสังหาริมทรัพย์ที่มีทะเบียนได้แก่ รถยนต์และรถจักรยานยนต์ เป็นต้น

สำหรับอัตราดอกเบี้ยและระยะเวลาผ่อนชำระ ธนาคารประชาชนจะพิจารณาให้กู้เพื่อประกอบอาชีพแก่ผู้ขอกู้ตามความจำเป็นที่ต้องใช้จริง และอยู่ในวิสัยที่ผู้กู้จะสามารถชำระคืนได้ โดยมีวงเงินกู้ครั้งแรกไม่เกินรายละ 30,000 บาท ระยะเวลาชำระคืนไม่เกิน 25 งวด และวงเงินกู้ครั้งต่อไปไม่เกินรายละ 50,000 บาทระยะเวลาการชำระคืนไม่เกิน 37 งวด ทั้งนี้ธนาคารจะคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 1 ต่อเดือน โดยจะคิดอัตราดอกเบี้ยแบบคงที่ตลอดอายุสัญญา สมาชิกที่ได้รับเงินกู้จะต้องผ่อนชำระเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยเป็นงวดรายเดือน โดยหักจากบัญชีเงินฝากของสมาชิก หากสมาชิกรายใดไม่ชำระหนี้ตามกำหนดโดยไม่มีเหตุอันควร ธนาคารจะคิดค่าปรับจากเงินต้นของงวดนั้นในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือน ทั้งนี้ สมาชิกที่ได้รับอนุมัติเงินกู้จะได้รับการประกันอุบัติเหตุตลอดระยะเวลาสัญญา โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เพิ่มเติม สำหรับวงเงินกู้ไม่เกิน 30,000 บาท ได้รับการประกันอุบัติเหตุในวงเงินไม่เกิน 50,000 บาท ส่วนวงเงินกู้เกินกว่า 30,000 บาท ได้รับการประกันอุบัติเหตุในวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท

ปัจจุบันโครงการธนาคารประชาชนโดยธนาคารออมสินได้มีการให้บริการสินเชื่อตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อยู่ 5 ประเภท ได้แก่ สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนส่งเสริมเดิม สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนเพื่อช่วยเหลือและรองรับลูกหนี้ในระบบ สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชน เพื่อแก้ไขหนี้ในระบบ สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชน และสินเชื่อโครงการธนาคารประชาชนสำหรับผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทั้งนี้ ผลการดำเนินงานด้านเงินให้สินเชื่อภายใต้โครงการธนาคารประชาชนสะสมย้อนหลัง 10 ปีระหว่างปี พ.ศ. 2555-2565 พบว่า มีการอนุมัติสินเชื่อให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมียอดเงินให้สินเชื่อสะสมสูงสุดในปี พ.ศ. 2558 จำนวน 72,410.07 ล้านบาท หลังจากนั้นยอดเงินให้สินเชื่อสะสมมีการทยอยปรับตัวลดลงจากการชำระหนี้คืนและกู้ยืมที่ลดลง โดยมียอดเงินให้สินเชื่อสะสมในปี

พ.ศ. 2565 จำนวน 37,983.31 ล้านบาท โดยแสดงใน Figure 1 สาเหตุของการลดลงของสินเชื่อเป็นไปได้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความจำเป็นในการใช้สินเชื่อของบุคคลลดลง สอดคล้องกับความยากจนของไทยที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน อาจเป็นไปได้ที่ประชาชนมีศักยภาพในการกู้ยืมมากขึ้นและหันไปกู้ยืมผ่านโครงการอื่น ๆ ของธนาคาร

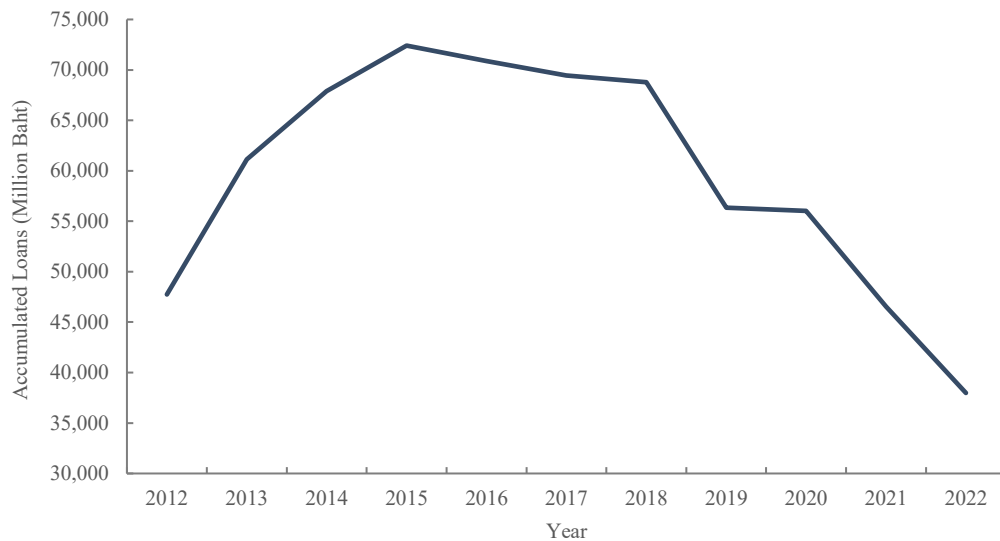

Figure 1. Accumulated loans under the People's Bank Project, 2012–2022 (million baht)

Source: Annual Reports 2011–2022, Government Savings Bank

3. ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์เชิงเศรษฐมิติเพื่อศึกษาบทบาทของสินเชื่อรายย่อยต่อความยากจน และบทบาทของสินเชื่อรายย่อยต่อกำไรสุทธิของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ สาเหตุที่งานวิจัยชิ้นนี้คำนึงถึงกำไรสุทธิของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายของสินเชื่อรายย่อยเป็นบุคคลธรรมดาที่ประกอบธุรกิจของตนเอง หากการเข้าถึงสินเชื่อทำให้กำไรสุทธิของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจมากขึ้น ย่อมสะท้อนถึงผลกระทบทางอ้อมของสินเชื่อรายย่อยต่อมาตรฐานการครองชีพ ความกินดีอยู่ดี และความยากจนของครัวเรือน การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ในระดับประเทศ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และ 2) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อสำรวจประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อรายย่อย โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนจากจังหวัดเชียงราย เพื่อให้เข้าใจโครงการธนาคารประชาชนมากขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การวิเคราะห์เชิงเศรษฐมิติ

แบบจำลอง (Model) งานวิจัยชิ้นนี้มี 2 แบบจำลอง ดังนี้

แบบจำลองที่ 1

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนต่อความยากจนของครัวเรือน แบบจำลองเขียนได้ดังนี้

$$POOR_i = \beta_0 + \beta_1 MALE_i + \beta_2 AGE_i + \beta_3 AGE_i^2 + \beta_4 OLDDEP_i + \beta_5 YOUNGDEP_i + \beta_6 MARRIED_i + \beta_7 EDU_i + \beta_8 PEOPLEBANK_i + \beta_9 VILLAGEFUND_i + \beta_{10} OTHER_i + \beta_{11} EXINCOMERATIO_i + \theta_a + \theta_b + \varepsilon \quad (1)$$

โดยที่ i เป็นครัวเรือนทั้งหมด ตัวแปรในสมการที่ (2) มีความหมายดังนี้

POOR คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนของครัวเรือนมีค่าน้อยกว่าเส้นความยากจนประจำชาติ (National poverty line) และ 0 หากค่าใช้จ่ายดังกล่าวมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจน

MALE	คือ	ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย และ 0 เท่ากับหญิง
AGE	คือ	อายุของหัวหน้าครัวเรือน
OLDDEP	คือ	สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ต่อจำนวนสมาชิกของครัวเรือนทั้งหมด
YOUNGDEP	คือ	สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่า 15 ปี ต่อจำนวนสมาชิกของครัวเรือนทั้งหมด
MARRIED	คือ	ตัวแปรจัดกลุ่มสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน
EDU	คือ	ตัวแปรจัดกลุ่มระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน
PEOPLEBANK	คือ	ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากสมาชิกของครัวเรือนเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน และมีค่าเท่ากับ 0 หากไม่เข้าร่วม
VILLAGEFUND	คือ	ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากสมาชิกของครัวเรือนเข้าร่วมโครงการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมือง และมีค่าเท่ากับ 0 หากไม่เข้าร่วม
OTHER	คือ	ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากสมาชิกของครัวเรือนเข้าร่วมโครงการกู้ยืมเงินอื่น ๆ ที่รัฐจัดให้ และมีค่าเท่ากับ 0 หากไม่เข้าร่วม

EXINCOMERATIO คือ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายรวมต่อครัวเรือนต่อเดือนต่อรายได้รวมของครัวเรือนต่อเดือน

แบบจำลองที่ 2

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนต่อกำไรสุทธิ (Net profit) ของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร ซึ่งเป็นครัวเรือนเป้าหมายของโครงการธนาคารประชาชนแบบจำลองเขียนได้ดังนี้

$$\begin{aligned}
 PROFIT_i = & \beta_0 + \beta_1 MALE_i + \beta_2 AGE_i + \beta_3 AGE_i^2 + \beta_4 OLDDEP_i + \\
 & \beta_5 YOUNGDEP_i + \beta_6 MARRIED_i + \beta_7 EDU_i + \\
 & \beta_8 PEOPLEBANK_i + \beta_9 VILLAGEFUND_i + \\
 & \beta_{10} OTHER_i + \theta_a + \vartheta_b + \varepsilon
 \end{aligned}
 \quad (2)$$

โดยที่ i คือครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร a คือภูมิภาค และ b คือพื้นที่ใน/นอกเขตเทศบาล ตัวแปรต่าง ๆ มีความหมาย ดังนี้

PROFIT คือ กำไรสุทธิเฉลี่ยต่อเดือน (Average net profit from business per month)

ทั้งนี้ ตัวแปรอื่น ๆ ที่ระบุในสมการที่ 2 มีความหมายเช่นเดียวกับที่ระบุในสมการที่ 1

ตัวแปรต้น (Independent variables) ที่ระบุมาในแบบจำลองที่ 1 และ 2 นั้น คือคุณลักษณะของครัวเรือน (Household characteristics) ที่สำคัญในการกำหนดความยากจนของครัวเรือน งานวิจัยจำนวนมาก เช่น Colombe and McKay (1996), Biyase and Zwane (2018), Peng et al. (2019) และ Mdluli and Dunga (2022) ชี้ให้เห็นว่า เพศ อายุ สถานะการแต่งงาน การศึกษา สถานะการพึ่งพิงในครัวเรือน และการเข้าถึงสวัสดิการและโครงการอื่น ๆ ของรัฐ (เช่น กองทุนหมู่บ้าน และโครงการอื่น ๆ) สามารถอธิบายระดับของมาตรฐานการครองชีพและความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนได้

ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์แบบจำลองที่ 1 และ 2 มาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio-Economic Survey) ปี พ.ศ. 2562 และ 2564 โดยสาเหตุที่เลือก 2 ปีนี้เพื่อต้องการเปรียบเทียบการถึง

บทบาทของโครงการธนาคารประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงก่อนและหลังเกิดการระบาดของโรคโควิด-19 การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติมีการเพิ่มประเด็นเรื่องของการระบาดของโรคโควิด-19 เนื่องจากมองว่า ในปี พ.ศ. 2564 นั้น ไทยเผชิญกับการชะลอตัวของเศรษฐกิจ ขณะเดียวกัน รัฐบาลมีการใช้โครงการต่าง ๆ เพื่อบรรเทาผลกระทบดังกล่าว ผลการประมาณค่าแบบจำลองจากการใช้ข้อมูลในปี พ.ศ. 2564 ปีเดียวอาจทำให้การวิเคราะห์คลาดเคลื่อนหรือมีปัจจัยอื่นที่สำคัญต่อการลดความยากจนมากกว่าการเข้าร่วมในโครงการธนาคารประชาชน

สำหรับการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนนั้น เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Two-stage sampling โดยมีกรุงเทพมหานครและจังหวัดเป็นสตราตัม (จำนวน 77 สตราตัม) ในแต่ละสตราตัม (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) มีการแบ่งออกเป็น 2 สตราตัมย่อยคือในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล การเลือกตัวอย่างขั้นที่หนึ่งเป็นการเลือกเขตแดน (Enumeration Area: EA) ขณะที่การเลือกตัวอย่างขั้นที่สองเป็นการเลือกครัวเรือนตัวอย่างจากครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งหมดในบัญชีรายชื่อครัวเรือนในแต่ละ EA ตัวอย่าง การสำรวจประจำปี พ.ศ. 2562 มีครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 55,854 ครัวเรือน เก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคมถึงธันวาคม พ.ศ. 2562 ขณะที่การสำรวจประจำปี พ.ศ. 2564 มีครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 55,986 ครัวเรือน เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคมถึงธันวาคม พ.ศ. 2564 โดยที่การสำรวจดังกล่าวไม่ใช่การสำรวจตัวอย่างซ้ำ (Non-repeated cross-sectional survey data)

3.2 การวิเคราะห์โดยใช้แบบสอบถาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ จำนวนประชากรในจังหวัดเชียงราย 1,298,977 คน (ข้อมูลจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2566) **กลุ่มตัวอย่าง** คือ จำนวนประชาชนผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนและไม่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป จนถึง 65 ปี จำนวน 400 คน ในจังหวัดเชียงรายซึ่งเคยเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนคนจนมากที่สุดในภาคเหนือ ก่อนที่จะมีการจัดตั้งโครงการธนาคารประชาชน

จากการกำหนดขนาดกลุ่มประชากรตัวอย่างโดย Yamene (1973) โดยกำหนดให้ประชากร (N) มีทั้งหมด 1,298,977 คน และต้องการให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง (e) เท่ากับ 0.05 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจึงมีค่าเท่ากับ 400 คน สำหรับการเลือกกลุ่มตัวอย่าง จะทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เนื่องจากข้อมูลพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีจำนวนน้อย จึงอาจประสบปัญหาการเข้าถึงผู้เข้าร่วมโครงการได้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงสำรวจประชาชนในพื้นที่ที่มีระดับความยากจนสูง โดยสำรวจทั้งผู้ที่เข้าร่วมโครงการและผู้ที่ไม่เข้าร่วมโครงการ

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์และเปรียบเทียบคุณลักษณะ (Characteristics) ของผู้เข้าร่วม (และไม่เข้าร่วม) โครงการธนาคารประชาชน และรวบรวมข้อคิดเห็นต่าง ๆ จากผู้ถูกสัมภาษณ์ การวิเคราะห์มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative analysis) แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ส่วนแรกสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วม (และไม่เข้าร่วม) โครงการธนาคารประชาชน ส่วนที่ 2-4 เป็นคำถามสำหรับสอบถามผู้ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในด้านของประสบการณ์จากการเข้าร่วม ปัญหาที่พบจากการเข้าร่วมโครงการและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงการให้บริการ สำหรับส่วนที่ 5 เป็นกรณีที่เคยได้ยื่นหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชนมาก่อน และไม่เคยได้ยื่นหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชนมาก่อน

4. ผลการศึกษา

ผลการศึกษานำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หัวข้อ 4.1 นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์บทบาทของสินเชื่อรายย่อยต่อความยากจนและกำไรสุทธิ ด้วยวิธีการทางเศรษฐมิติ ขณะที่หัวข้อที่ 4.2

นำเสนอผลการศึกษาจากสำรวจประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อรายย่อย ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากแบบสอบถาม

4.1 การวิเคราะห์บทบาทของสินเชื่อรายย่อยต่อความยากจนและกำไรสุทธิ ด้วยวิธีการทางเศรษฐมิติ ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนที่ร่วมโครงการธนาคารประชาชน

จาก Table 1 พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 นั้น จากการสำรวจครัวเรือนทั่วประเทศกว่า 45,586 ครัวเรือน มี 318 ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน คิดเป็นร้อยละ 0.70 ของจำนวนครัวเรือนที่สำรวจทั้งหมดทั่วประเทศ ในขณะที่ พ.ศ. 2564 นั้น จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนลดลงเหลือเพียง 263 ครัวเรือน จากทั้งหมด 46,840 ครัวเรือนที่สำรวจ คิดเป็นร้อยละ 0.56 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่สำรวจ ดังนั้น จำนวนและสัดส่วนของครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนจึงลดลงในช่วงหลังการระบาดของโรคโควิด-19

Table 1. Proportion of households with members participating in the People's Bank Project, 2019 and 2021

Participation	2019		2020	
	Number of Households	Percentage (%)	Number of Households	Percentage (%)
Non-participation	45,268	99.30	46,577	99.44
Participation	318	0.70	263	0.56
Total	45,586	100.00	46,840	100.00

Source: Author's calculation.

Table 2. Number of households with members participating in the People's Bank Project, classified by household poverty status, 2019 and 2021

Participation Status	2019 (n = 45,586)			2021 (n = 46,840)		
	Household Type			Household Type		
	Non-poor	Poor	Total	Non-poor	Poor	Total
Non-participation	41,176 (99.30) [90.96]	4,092 (99.34) [9.04]	45,268 [100.00]	42,598 (99.44) [91.46]	3,979 (99.45) [8.54]	46,577 [100.00]
Participation	291 (0.70) [91.51]	27 (0.66) [8.49]	318 [100.00]	241 (0.56) [91.63]	22 (0.55) [8.37]	263 [100.00]
Total	41,467 (100.00) [90.96]	4,119 (100.00) [9.04]	45,586 [100.00]	42,839 (100.00) [91.46]	4,001 (100.00) [8.54]	46,840 [100.00]

Source: Author's calculation.

Notes: 1. Poor households refer to households whose monthly per capita consumption expenditure is lower than the poverty line. The poverty line in 2019 was 2,763 Baht, while the poverty line in 2021 was 2,803 Baht. 2. Figures in parentheses () represent the proportion of each household type (Non-poor or Poor) that participated or did not participate in the project. 3. Figures in square brackets [] represent the proportion of participating and non-participating households classified by their poverty status.

จาก Table 2 พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 นั้น จำนวนครัวเรือนที่ยากจนและเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนนั้นมีทั้งสิ้น 27 ครัวเรือน ขณะที่สถิติดังกล่าวของปี พ.ศ. 2564 อยู่ที่ 22 ครัวเรือน ทั้งนี้ พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 นั้น กว่า ร้อยละ 0.66 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมดในไทยเป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมในโครงการธนาคารประชาชน ซึ่งน้อยกว่าสัดส่วนของครัวเรือนที่ไม่ยากจนแต่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน (ร้อยละ 0.70) ขณะที่ในปี พ.ศ. 2564 นั้น สัดส่วนของครัวเรือนยากจนที่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนอยู่ที่ร้อยละ 0.55 ดังนั้น การเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในกลุ่มครัวเรือนยากจนจึงน้อยลงในช่วงหลังการระบาดของโรคโควิด-19

สำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนนั้น ในปี พ.ศ. 2562 พบว่า กว่าร้อยละ 8.49 ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดทั่วประเทศเป็นครัวเรือนยากจน ซึ่งสัดส่วนดังกล่าวลดลงเหลือร้อยละ 8.37 ในปี พ.ศ. 2564

บทบาทของธนาคารประชาชนต่อความยากจน

Table 3 แสดงผลการประมาณค่าของแบบจำลองที่ 1 โดยมีตัวแปรตามเป็นตัวแปรหุ่นความยากจน ประมาณค่าแบบจำลองโดยใช้ Logistic estimator และแสดงค่า coefficient จาก Odds ratio พบว่า ธนาคารประชาชนมีผลดีต่อการลดความยากจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับแบบจำลองที่ใช้ข้อมูลในปี พ.ศ. 2562 ในการวิเคราะห์ โดยครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนน้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรหุ่นธนาคารประชาชน (PEOPLEBANK) ของปี พ.ศ. 2562 เท่ากับ -0.4606 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 5 หมายความว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีโอกาสน้อยกว่าที่จะเป็นครัวเรือนยากจนเมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ เท่ากับ 0.46 อย่างไรก็ตาม ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรดังกล่าวในปี พ.ศ. 2564 เท่ากับ -0.3067 แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

Table 3. Estimation results of the poverty model

Variable	2019	2021
<i>EXINCOMERAITO</i>	-0.3832*** (0.0508)	-0.5351*** (0.0599)
<i>MALE</i>	-0.2835*** (0.0418)	-0.0958** (0.0406)
<i>AGE</i>	-0.0617*** (0.0081)	-0.0553*** (0.0083)
<i>AGE²</i>	0.0007*** (0.0001)	0.0006*** (0.0001)
<i>OLDDEP</i>	0.0818 (0.0770)	-0.0246 (0.0754)
<i>YOUNGDEP</i>	3.9563*** (0.1003)	3.6969*** (0.1006)
<i>MARRIED</i>	-0.2223*** (0.0307)	-0.3163*** (0.0304)

Variable	2019	2021
<i>EDU</i>	-0.0065*** (0.0003)	-0.0065*** (0.0003)
<i>PEOPLEBANK</i>	-0.4606** (0.2188)	-0.3067 (0.2317)
<i>VILLAGEFUND</i>	0.1649*** (0.0439)	0.1692*** (0.0442)
<i>OTHER</i>	0.0169 (0.1897)	0.2404 (0.1581)
Region Fixed Effects	Yes	Yes
Province Fixed Effects	Yes	Yes
Number of Observations	43,136	44,586
R-squared	0.1707	0.1641

Source: Author's estimation.

Notes:

*** denotes statistical significance at the 0.01 level.

** denotes statistical significance at the 0.05 level.

Numbers in parentheses represent standard errors.

ทั้งนี้ ตัวแปรอิสระที่ส่งผลดีต่อการลดความยากจนและมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ ตัวแปรหุ่นเพศชาย อายุของหัวหน้าครัวเรือน สถานะการสมรสของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ทั้งนี้ ตัวแปรอิสระที่ส่งผลลบต่อการลดความยากจนและมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่า 15 ปี ต่อจำนวนสมาชิกครัวเรือนทั้งหมด และตัวแปรหุ่นกองทุนหมู่บ้าน

บทบาทของธนาคารประชาชนต่อกำไรสุทธิ

Table 4 แสดงผลการประมาณทางเศรษฐมิติของแบบจำลองที่ (2) โดยแสดงค่า Coefficient และ Standard error เป็นรายปี

จากแบบจำลองกำไรสุทธิ (Net profit) ในกลุ่มครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร ซึ่งเป็นครัวเรือนเป้าหมายของโครงการธนาคารประชาชน โดยประมาณค่าด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรหุ่นธนาคารประชาชน (PEOPLEBANK) ของปี พ.ศ. 2562 เท่ากับ 0.3292 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 1 หมายความว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีกำไรสุทธิที่มากกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน ร้อยละ 32.92 ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรดังกล่าวในปี พ.ศ. 2564 เท่ากับ 0.2445 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 1 หมายความว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีกำไรสุทธิที่มากกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน ร้อยละ 24.45 ดังนั้น ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีกำไรสุทธิมากกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

ทั้งนี้ ตัวแปรอิสระอื่น ๆ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ส่งผลบวกต่อกำไรสุทธิของครัวเรือน ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ขณะที่ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติและส่งผลลบต่อกำไรสุทธิของครัวเรือน ประกอบด้วย ตัวแปรหุ่นเพศชาย สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อจำนวนสมาชิกครัวเรือนทั้งหมด สถานะการสมรสของหัวหน้าครัวเรือน ตัวแปรหุ่นกองทุนหมู่บ้าน และตัวแปรหุ่นโครงการกู้ยืมอื่น ๆ ของรัฐ

ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งจากแบบจำลองกำลังสุทธิคือขนาด (Magnitude) ของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรหุ่นโครงการธนาคารประชาชน ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นปีหลังจากเกิดวิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19 นั้น ค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวลดลงจาก 0.3292 เป็น 0.2445 สะท้อนถึงบทบาทที่ลดลงของโครงการธนาคารประชาชนต่อระดับกำลังสุทธิของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร

Table 4. Estimation results of the net profit model

Variable	2019	2021
<i>MALE</i>	-0.1128*** (0.0198)	-0.1087*** (0.0196)
<i>AGE</i>	0.0033 (0.0050)	0.0074 (0.0049)
<i>AGE²</i>	-0.0000 (0.0001)	-0.0001 (0.0000)
<i>OLDDEP</i>	-0.5285*** (0.0396)	-0.5379*** (0.0385)
<i>YOUNGDEP</i>	-0.0540 (0.0564)	0.0314 (0.0556)
<i>MARRIED</i>	-0.0696*** (0.0124)	-0.0313*** (0.0115)
<i>EDU</i>	0.0012*** (0.0001)	0.0012*** (0.0001)
<i>PEOPLEBANK</i>	0.3292*** (0.0920)	0.2445*** (0.0861)
<i>VILLAGEFUND</i>	-0.2588*** (0.0253)	-0.2301*** (0.0257)
<i>OTHER</i>	-0.2564** (0.1205)	-0.2518*** (0.0970)
Region Fixed Effects	Y	Y
Province Fixed Effects	Y	Y
Number of Observations	11,360	11,743
R-squared	0.1149	0.1048

Source: Author's estimation.

Notes: 1. *** denotes statistical significance at the 0.01 level. 2. ** denotes statistical significance at the 0.05 level. 3. Figures in parentheses represent standard errors.

4.2 การสำรวจประสบการณ์และปัญหาอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อรายย่อยด้วยข้อมูลแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาในครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนและไม่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป จนถึง 65 ปี จำนวน 400 คน ในจังหวัดเชียงราย มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นไปตาม Table 5

Table 5. Demographic characteristics of respondents

Variable	Category	Frequency (n)	Percentage (%)	Cumulative (%)
Gender	Male	169	42.25	42.25
	Female	231	57.75	100.00
	Total	400	100.00	
Age	20 - 30 years	70	17.50	17.50
	31 - 40 years	92	23.00	40.25
	41 - 50 years	138	34.50	75.00
	51 - 60 years	88	22.00	97.00
	Over 60 years	12	3.00	100.00
	Total	400	100.00	
Education Level	Primary school or lower	59	14.75	14.75
	Junior high school	41	10.25	25.00
	Senior high school	100	25.00	50.00
	Diploma / Vocational certificate	52	13.00	63.00
	Bachelor's degree	115	28.75	91.75
	Master's degree or higher	33	8.25	100.00
	Total	400	100.00	
Marital Status	Single	129	32.25	32.25
	Married	218	54.50	86.75
	Divorced / Separated	41	10.25	97.00
	Widowed	12	3.00	100.00
	Total	400	100.00	
Occupation	Government officer / State enterprise employee	72	18.00	18.00
	Government employee (Contractual)	27	6.75	24.75
	Private sector employee	53	13.25	38.00
	Self-employed / Business owner	117	29.25	67.25
	Agriculture / Livestock / Fishery	56	14.00	81.25
	General laborer	60	15.00	96.75
	Unemployed	3	0.75	97.00
	Others	12	3.00	100.00
	Total	400	100.00	

Source: Author's calculation

จาก Table 5 ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.75 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 42.25 ด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.50 รองลงมา คือ มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี ช่วง 51-60 ปี ช่วง 20-30 ปี และมีอายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.00 22.00 17.50 และ 3.00 ตามลำดับ ด้านการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วน

ใหญ่ ร้อยละ 28.75 มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี รองลงมา คือ เป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 25.00 สำหรับผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ระดับอนุปริญญาหรือ ปวส. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า คิดเป็นร้อยละ 14.75 13.00 10.25 และ 8.25 ตามลำดับ

ด้านสถานภาพการสมรส พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สมรสแล้ว คิดเป็นร้อยละ 54.50 รองลงมา คือ สถานภาพโสด สถานภาพหย่าร้าง/แยกกันอยู่ และเป็นหม้าย คิดเป็นร้อยละ 32.25 10.25 และ 3.00 ตามลำดับ ขณะที่ด้านอาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 29.25 รองลงมา คือ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้างทั่วไป เกษตรกรรม/ปศุสัตว์/ประมง พนักงาน/ลูกจ้างในหน่วยงานของรัฐ พนักงาน/ลูกจ้างในหน่วยงานของเอกชน ประกอบอาชีพอื่น ๆ และเป็นผู้ที่ว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 18.00 15.00 14.00 13.25 6.75 3.00 และ 0.75 ตามลำดับ

ดังแสดงใน Table 6 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 57.25 ไม่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน และมีผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 42.75 เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน

Table 6. Participation in the People's Bank Project among respondents

Category	Frequency (n)	Percentage (%)	Cumulative Percentage (%)
Participated	171	42.75	42.75
Never participated	229	57.25	100.00
Total	400	100.00	

Source: Author's calculation

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน

จาก Table 7 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 36.84 เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในปี พ.ศ. 2561-2565 รองลงมา คือ เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในปี พ.ศ. 2556-2560 คิดเป็นร้อยละ 28.65 เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในปี พ.ศ. 2550 – 2555 คิดเป็นร้อยละ 19.88 เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนแต่ไม่ระบุปีที่เข้าร่วม คิดเป็นร้อยละ 8.77 เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 เป็นต้นไป คิดเป็นร้อยละ 5.26 และมีผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนก่อนในปี พ.ศ. 2550 คิดเป็นร้อยละ 0.58

ด้านวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 52.05 เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ รองลงมา คือ เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 36.84 เพื่อเป็นเงินทุนในการจัดตั้งหรือเริ่มธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 8.19 และเพื่อชำระหนี้สินอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 2.92

สำหรับเหตุผลในการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 46.78 เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนเนื่องจากใช้บริการทางการเงินประเภทอื่นกับธนาคารออมสินอยู่แล้ว รองลงมา คือ เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนเนื่องจากอัตราดอกเบี้ยถูก คิดเป็นร้อยละ 30.99 และเข้าร่วมเนื่องจากระยะเวลาการชำระคืนยาวนาน และมีหลักทรัพย์ค้ำประกันน้อยกว่าโครงการอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 18.13 และ 4.09 ตามลำดับ ทั้งนี้ เมื่อสอบถามถึงแหล่งการกู้ยืมอื่นเพิ่มเติม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 57.89 ไม่ได้มีการกู้ยืมจากแหล่งอื่นเพิ่มเติม โดยมีผู้ที่กู้ยืมจากแหล่งอื่นเพิ่มเติมคิดเป็นร้อยละ 29.82

Table 7. General information of respondents participating in the People's Bank Project

Variable	Category	Frequency (n)	Percentage (%)	Cumulative (%)
Year of participation	Before 2007	1	0.58	0.58
	2007 – 2012	34	19.88	20.47
	2013 – 2017	49	28.65	49.12
	2018 – 2022	63	36.84	85.96
	2023 onwards	9	5.26	91.23
	Not specified	15	8.77	100.00
	Total	171	100.00	
Purpose of participation (<i>Multiple responses allowed</i>)	To provide capital for business start-up/initiation	14	8.19	8.19
	To provide working capital for business operations	63	36.84	45.03
	To cover necessary living expenses	89	52.05	97.08
	To repay other debts	5	2.92	100.00
	Total	171	100.00	
Reasons for participating in the project	Low interest rates	53	30.99	30.99
	Long repayment period	31	18.13	49.12
	Lower collateral requirements compared to other projects	7	4.09	53.22
	Already using other financial services with the GSB*	80	46.78	100.00
	Total	171	100.00	
Other loan sources	Yes	51	29.82	29.82
	No	99	57.89	87.72
	Not specified	21	12.28	100.00
	Total	171	100.00	

Source: Author's calculation.

Note: GSB refers to the Government Savings Bank.

ตาม Table 8 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีผลการประเมินความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ในระดับมาก โดยในด้านภาพรวมของโครงการธนาคารประชาชน พบว่า มีผู้ที่ได้รับความพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 49.71 ระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.82 ด้านสิทธิประโยชน์ของโครงการธนาคารประชาชน พบว่า มีผู้ที่ได้รับความพึงพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 50.88 ระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.82 สำหรับด้านหลักทรัพย์ค้ำประกันของโครงการธนาคารประชาชน พบว่า มีผู้ที่ได้รับความพึงพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 45.03 ระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.34

Table 8. Respondents' satisfaction with participation in the People's Bank Project (Percentage)

Aspects of satisfaction with participation in the People's Bank Project	Level of Satisfaction				
	1	2	3	4	5
	(Very Low)	(Low)	(Moderate)	(High)	(Very High)
Overall aspect of the People's Bank Project	0.00	1.17	19.30	49.71	29.82
Benefits of the People's Bank Project	0.00	1.17	18.13	50.88	29.82
Collateral requirements of the People's Bank Project	0.58	1.75	19.30	45.03	33.34

Source: Author's calculation.

ตาม Table 9 เมื่อสอบถามถึงปัญหาที่พบจากการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 60.44 แจ้งว่า ไม่พบปัญหาจากการเข้าร่วม รองลงมา พบปัญหาจำนวนเงินกู้ที่น้อยเกินไป คิดเป็นร้อยละ 21.43 ปัญหาระยะเวลาการชำระคืนสั้นเกินไป คิดเป็นร้อยละ 8.24 ปัญหาเกี่ยวกับหลักทรัพย์ค้ำประกันสูงเกินไป คิดเป็นร้อยละ 4.95 สำหรับปัญหาเพิ่มเติมอื่น ๆ ได้แก่ การกำหนดคุณสมบัติของผู้กู้และเอกสารที่มากเกินไป มีขั้นตอนการดำเนินงานมาก ใช้ระยะเวลาในการอนุมัตินาน การแจ้งพักชำระหนี้ล่าช้าและบางพื้นที่ประสบปัญหาสาขาของธนาคารอยู่ห่างไกล

ด้านข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการปรับปรุงโครงการธนาคารประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถามได้มีข้อเสนอแนะให้มีการเพิ่มวงเงินสินเชื่อ ขยายระยะเวลาการกู้ ปรับลดอัตราดอกเบี้ย ลดเอกสารและขั้นตอนในการกู้ยืม

Table 9. Problems encountered from participating in the People's Bank Project

Problems Encountered (<i>Multiple responses allowed</i>)	Frequency (n)	Percentage (%)	Cumulative (%)
No problems	110	60.44	60.44
Loan amount is too low	39	21.43	81.87
Collateral requirements are too high	9	4.95	86.81
Repayment period is too short	15	8.24	95.05
Others	9	4.95	100.00
Total	182	100.00	

Source: Author's calculation.

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน

ด้านผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 75.11 ไม่เคยได้ยินหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชนมาก่อนและร้อยละ 24.89 เป็นผู้ที่เคยได้ยินหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชน รายละเอียดปรากฏตาม Table 10

Table 10. Information on respondents who have never participated in the People's Bank Project

Awareness of the People's Bank Project	Frequency (n)	Percentage (%)	Cumulative Percentage (%)
Aware (Heard of/Known)	57	24.89	24.89
Not aware (Never heard of/Known)	172	75.11	100.00
Total	229	100.00	

Source: Author's calculation.

กรณีเคยได้ยินชื่อหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชน

ตาม Table 11 ซึ่งเป็นข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนแต่เคยได้ยินชื่อหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชน โดยผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มดังกล่าว ไม่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนเนื่องจากเห็นว่ามีความเสี่ยงที่ค่อนข้างสูง คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมา คือ ไม่เข้าร่วมเนื่องจากไม่ผ่านคุณสมบัติ คิดเป็นร้อยละ 22.81 ไม่เข้าร่วมเนื่องจากมีการคิดอัตราดอกเบี้ยสูง จำนวนเงินกู้ค่อนข้างน้อยเกินไป คิดเป็นร้อยละ 14.04 และ 3.51 ตามลำดับ โดยมีผู้ที่ไม่เข้าร่วมเนื่องจากมีเหตุผลอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 26.32 ทั้งนี้พบว่า แหล่งเงินทุนของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากเงินทุนส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 54.39 รองลงมา เป็นการกู้ยืมจากสถาบันการเงินอื่นในระบบคิดเป็นร้อยละ 36.84 กู้ยืมจากแหล่งอื่น ๆ และกู้ยืมจากญาติ พี่น้องและคนรู้จัก คิดเป็นร้อยละ 7.02 และ 1.75 ตามลำดับ

Table 11. Information on respondents who did not participate in the People's Bank Project despite being aware of the project

Variable	Category	Frequency (n)	Percentage (%)	Cumulative (%)
Reasons for not participating	Ineligible/Did not meet criteria	13	22.81	22.81
	Loan amount is too low	2	3.51	26.32
	High interest rates	8	14.04	40.35
	Availability of more attractive projects	19	33.33	73.68
	Others	15	26.32	100.00
	Total	57	100.00	
Current sources of funds	Personal funds/Savings	31	54.39	54.39
	Loans from relatives or acquaintances	1	1.75	56.14
	Loans from other formal financial institutions	21	36.84	92.98
	Others	4	7.02	100.00
	Total	57	100.00	

Source: Author's calculation.

กรณีไม่เคยได้ยินชื่อหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชน

ตาม Table 12 แสดงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน กรณีไม่เคยได้ยินชื่อหรือรู้จักโครงการธนาคารประชาชนมาก่อน ซึ่งหลังจากที่ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสินเชื่อสินเชื่อประเภทต่าง ๆ ภายใต้โครงการธนาคารประชาชนและให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินระดับความสำคัญของปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในอนาคต ผลจากการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับ

ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยของระดับการส่งผลต่อ การตัดสินใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.94$) โดยมีปัจจัยที่ส่งผลมากต่อการตัดสินใจ ได้แก่ ความมั่นคง ความน่าเชื่อถือและชื่อเสียงของธนาคาร และความทันสมัยของเทคโนโลยีในการให้บริการ

ด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญรองลงมาคือ ด้านบุคลากรและสิ่งแวดลอม มีค่าเฉลี่ยของระดับการใน ระดับมาก ($\bar{x} = 3.89$) โดยมีปัจจัยที่ส่งผลมากต่อการตัดสินใจได้แก่ การรักษาความสะอาด ความมีระเบียบและการมี บัญชีลูกค้าที่ชัดเจน พนักงานมีความรู้ความสามารถในการให้คำแนะนำ สำหรับด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านราคา ทำเลและ สถานที่ตั้ง การส่งเสริมการตลาด พบว่า มีค่าเฉลี่ยของระดับการส่งผลที่ใกล้เคียงกันในระดับมาก

Table 12. Evaluation of factors affecting the decision to participate in the People's Bank Project in the future

Factors Affecting Future Participation Decisions	Mean ($\bar{x}$)	S.D.	Influence Level
1. Product and Service			
Overall image of the Government Savings Bank (GSB)	3.90	1.18	High
Number of documents required for loan application	3.67	1.16	High
Variety and comprehensiveness of services	3.91	1.09	High
Modernity of service technology	4.03	1.06	High
Stability, reliability, and reputation of the bank	4.20	0.97	High
Total	3.94	1.11	High
2. Price			
Competitive interest rates compared to other loan projects	3.74	1.10	High
Lower fees compared to competitors	3.68	1.11	High
Total	3.71	1.11	High
3. Place and Location			
Convenience of travel	3.83	1.27	High
Convenience and speed of telephone contact	3.76	1.12	High
Sufficient parking space	3.67	1.20	High
Total	3.76	1.20	High
4. Promotion			
Advertising and public relations through various media	3.70	1.13	High
Bank staff providing accurate, fast, and easy-to-understand advice	3.84	1.12	High
Sales promotions involving interest rate and fee reductions	3.70	1.10	High
Corporate Social Responsibility (CSR) activities for public relations	3.67	1.17	High
Total	3.73	1.13	High
5. People and Physical Environment			
Staff knowledge and competency in providing advice and services	3.92	1.05	High
Staff enthusiasm to provide service	3.90	1.12	High
Office cleanliness and organization (e.g., equipment placement, forms, signage)	4.00	1.07	High
Diverse, easy, and convenient loan repayment channels	3.88	1.08	High
Simple and clear service procedures and steps	3.83	1.11	High
Sufficient number of staff for service	3.81	1.12	High

Factors Affecting Future Participation Decisions	Mean ($\bar{x}$)	S.D.	Influence Level
Total	3.89	1.09	High

Source: Author's calculation.

เมื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มนี้ทำการประเมินความตั้งใจในการแนะนำผู้อื่นหรือความต้องการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในอนาคต พบว่า ค่าเฉลี่ยของความตั้งใจที่จะแนะนำโครงการธนาคารประชาชนให้กับผู้อื่นและความตั้งใจในการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในอนาคตอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยที่ 3.49 และ 3.60 ตามลำดับ มีรายละเอียดผลการประเมินตาม Table 13

Table 13. Evaluation of the probability of recommending others or participating in the People's Bank Project in the future

Item / Statement	Mean $\bar{x}$	S.D.	Level of Intention
You intend to recommend the "People's Bank Project" to others.	3.49	1.04	Moderate
You wish to participate in the People's Bank Project in the future.	3.60	1.17	High

Source: Author's calculation.

5. อภิปรายผลการศึกษา

ในเรื่องความยากจนนั้น นักเศรษฐศาสตร์มักเห็นพ้องต้องกันว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth) เป็นปัจจัยที่จำเป็นแต่ไม่เพียงพอ (Necessary but not sufficient) ในการขจัดความยากจน สาเหตุสำคัญมาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้และปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลในหลายประเทศจึงใช้คิดค้นวิธีการ/นโยบายในการขจัดความยากจน (นอกเหนือจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ) ซึ่งมียุทธศาสตร์หลายวิธี เช่น การให้เงินช่วยเหลือ (Cash transfer) การเพิ่มการเข้าถึงบริการทางสุขภาพและการศึกษา และการให้สินเชื่อรายย่อย ซึ่งเป็นสินเชื่อที่ให้กับคนทั่วไปที่ต้องการทรัพยากรไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายในการดำรงชีพ

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อแรกที่ศึกษาเชิงเศรษฐมิติถึงบทบาทของสินเชื่อรายย่อยต่อความยากจนนั้น งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า การให้สินเชื่อรายย่อยโดยศึกษาจากกรณีของโครงการธนาคารประชาชนของไทยนั้น สามารถลดความเป็นไปได้ของครัวเรือนที่จะเป็นครัวเรือนยากจน กล่าวคือ โอกาสของการเป็นครัวเรือนยากจนนั้นลดลงหากครัวเรือนสามารถเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยได้ แม้ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรหุ่นการเข้าถึงสินเชื่อโครงการประชาชนจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อใช้ข้อมูลในปี พ.ศ.2564 มาวิเคราะห์ แต่ผลการประมาณจากแบบจำลองไม่ได้หมายความว่า โครงการดังกล่าวไม่สามารถลดความยากจน อนึ่ง ความยากจนอาจถูกอธิบายด้วยตัวแปรอื่นที่อาจสำคัญกว่า เช่น การเพิ่มขึ้นของรายได้ สถานะการทำงาน และสภาพเศรษฐกิจในระดับมหภาค นอกจากนั้น ในกลุ่มครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ งานวิจัยพบว่าการเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยผ่านโครงการธนาคารประชาชนส่งผลให้ครัวเรือนมีกำไรสุทธิเพิ่มขึ้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของกำไรสุทธิสะท้อนถึงความสำเร็จของธุรกิจ แม้จะเป็นธุรกิจขนาดย่อมหรือรายเล็ก แต่การมีกำไรสุทธิเพิ่มขึ้นย่อมบ่งบอกถึงการทำงาน (Performance) ที่ดีขึ้นของธุรกิจและช่วยให้มาตรฐานการครองชีพของครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจดีขึ้น

ทั้งนี้ ข้อจำกัดของการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ (แบบจำลองที่ 1 และ 2) คือการที่ผลการศึกษาไม่ใช่ผลกระทบเชิงสาเหตุ (Causal impact) ของโครงการธนาคารประชาชน ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลตัวอย่างซ้ำข้ามช่วงเวลา ก่อนและหลังการดำเนินโครงการธนาคารประชาชน รวมถึงการหา Counterfactual หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสมเพื่อเปรียบเทียบผลกระทบ

ของการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว นอกจากนั้น แบบจำลองอาจมีอคติจากการประมาณโดยเฉพาะแบบจำลองกำไรสุทธิที่อาจเกิดปัญหา endogeneity เพราะกำไรสุทธิอาจส่งผลต่อคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อสองซึ่งเป็นการสำรวจประสบการณ์ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการสินเชื่อรายย่อยนั้น พบว่าสาเหตุหลักของการเข้าร่วมโครงการคือความต้องการเงินทุนเพื่อหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ ซึ่งให้เห็นว่า สภาพคล่องของธุรกิจคือปัจจัยสำคัญที่กำหนดความอยู่รอดของธุรกิจขนาดเล็กที่ดำเนินการโดยครัวเรือน สภาพคล่องดังกล่าวถูกกำหนดโดยหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นขนาดของธุรกิจ ยอดขาย ต้นทุน และสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ภาครัฐและผู้กำหนดนโยบายอาจเข้ามาช่วยพัฒนาและปรับปรุง ทำให้ธุรกิจมีความยั่งยืนและมีศักยภาพในการแข่งขันมากขึ้น จากการที่ผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีพึงพอใจในโครงการในภาพรวม ความยั่งยืนในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของครัวเรือนยังคงเป็นโจทย์สำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนในระยะยาว

6. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ในกลุ่มครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร ซึ่งเป็นครัวเรือนเป้าหมายของโครงการธนาคารประชาชน ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนมีกำไรสุทธิมากกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนั้น ธนาคารประชาชนมีผลต่อการลดความยากจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับแบบจำลองที่ใช้ข้อมูลในปี พ.ศ. 2562 ในการวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรทุนนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อใช้ข้อมูลในปี พ.ศ. 2564

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ณ จังหวัดเชียงราย จำนวน 400 ชุด พบว่าสัดส่วนของผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนอยู่ที่ร้อยละ 42.75 และกว่า 1 ใน 3 ของผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้เข้าร่วมโครงการระหว่างปี พ.ศ. 2561 ถึง 2565 โดยวัตถุประสงค์หลักของการเข้าร่วมโครงการ (ร้อยละ 52.05 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน) คือการใช้เงินกู้เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ และเหตุผลหลักของการเข้าร่วมโครงการ (ร้อยละ 46.78 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชน) คือการเป็นลูกค้าของธนาคารออมสินอยู่เดิม และในภาพรวมนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.71) มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจด้านสิทธิประโยชน์ และด้านหลักทรัพย์ค้ำประกันในระดับมากเช่นกัน

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนจำนวน 229 คน นั้นกว่า 3 ใน 4 ระบุว่าไม่เคยได้ยินหรือรู้จักโครงการดังกล่าวมาก่อน ในกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยได้ยินโครงการธนาคารประชาชนมาก่อนนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 19 คน จากทั้งหมด 57 คน (ร้อยละ 33.33) ระบุว่าไม่เพราะมีโครงการอื่น ๆ ที่น่าสนใจมากกว่า สำหรับกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เคยได้ยินโครงการมาก่อนนั้น ระบุว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ (ความมั่นคง น่าเชื่อถือ และชื่อเสียงของธนาคาร ความทันสมัยของเทคโนโลยี ความหลากหลายของบริการ ภาพลักษณ์ของธนาคาร) เป็นปัจจัยที่ถูกมองว่าสำคัญที่สุดในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนในอนาคต รองลงมาเป็นปัจจัยด้านบุคลากรและสิ่งแวดล้อม ด้านทำเลและสถานที่ตั้ง ด้านการส่งเสริมการตลาด และด้านราคา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาที่พบว่า การเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยช่วยลดโอกาสในการเป็นครัวเรือนยากจนนั้น งานวิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ข้อ ดังนี้ 1) โครงการสินเชื่อรายย่อย (Microfinance) เป็นโครงการที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้ครัวเรือนที่ยากจนสามารถเข้าถึงเงินกู้ที่จำเป็นในการลงทุนได้ โดยที่เงื่อนไขของโครงการดังกล่าวอาจแตกต่างจากโครงการอื่น ๆ ที่ออกโดยสถาบันการเงินในรูปแบบปกติ สาเหตุมาจากครัวเรือนยากจนมีหลักทรัพย์ค้ำประกันที่น้อยกว่าครัวเรือนที่มีระดับ

ทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า การส่งเสริมโครงการสินเชื่อรายย่อยจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐบาลควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเงื่อนไขในการประเมินและวิเคราะห์โครงการ เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมของโครงการในอนาคต

2) รัฐบาลสามารถลดความยากจนผ่านการรักษาสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและธุรกิจ (Economic and business environment) เพื่อก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง (Broad-based economic growth) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ถูกมองว่าสามารถช่วยลดความยากจนได้อย่างมีนัยสำคัญ การรักษาสภาพแวดล้อมดังกล่าวสามารถทำได้หลายวิธี อาทิ การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อ อัตราดอกเบี้ยนโยบาย การส่งเสริมการลงทุน การจัดอุปสรรคทางการค้าที่เป็นภาษีและไม่ใช่อภาษี เป็นต้น

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการธนาคารประชาชนที่พบว่าจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการยังมีน้อยนั้น หน่วยงานหรือธนาคารอื่นที่เตรียมออกแบบโครงการธนาคารประชาชนในอนาคต อาจให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์โครงการ เพื่อให้ข่าวสารเรื่องโครงการกู้ยืมเงินเข้าถึงประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เป็นลูกค้าของธนาคารอยู่ก่อน นอกจากนั้น ควรให้ความสำคัญกับรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งครัวเรือนเป้าหมาย (ครัวเรือนยากจน) อาจเข้าไม่ถึงอันเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางด้านเทคโนโลยี นอกจากนั้น ผู้ให้บริการในอนาคตควรให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์และบริการเป็นลำดับแรก ในปัจจุบันที่ผู้บริโภคมีทางเลือกที่หลากหลาย จุดเด่นของโครงการสินเชื่อรายย่อยจึงควรให้ความสำคัญกับเรื่องภาพลักษณ์ของผู้ให้บริการ จำนวนเอกสาร ความหลากหลายและครบวงจรของการให้บริการ ความทันสมัย และความมั่นคงของผู้ให้บริการ

เอกสารอ้างอิง

- AL-Maamari, O. A., Aljonaid, N., & Alrefaei, N. (2025). Impact of microcredit on the performance of micro and small enterprises (MSEs) in Yemen. *Cogent Economics & Finance*, 13(1), 2460083.
- Biyase, M., & Zwane, T. (2018). An empirical analysis of the determinants of poverty and household welfare in South Africa. *Journal of Developing Areas*, 52(1), 115–130.
- Boonmee, S., & Boonrattanakittibhumi, C. (2019). Market mix factors to the decision process, choosing the project type of the People's Bank Loan, the Government Savings Bank, Chumphon. *Journal of Interdisciplinary Research: Graduate Studies*, 8(1), 94–100. (in Thai)
- Bros, C., Fareed, F., & Lochar, J. (2023). Climbing the economic ladder: The role of microfinance institutions in promoting entrepreneurship in Pakistan. *Journal of International Development*, 35(6), 1143–1162.
- Carlo, M., & Ashta, A. (2020). Microfinance and financial inclusion: Challenges and opportunities. *Strategic Change*, 29(3), 257–266.
- Chowdhury, M. J. A., Ghosh, D., & Wright, R. E. (2005). The impact of micro-credit on poverty: Evidence from Bangladesh. *Progress in Development Studies*, 5(4), 298–309.
- Colombe, H., & McKay, A. (1996). Modeling determinants of poverty in Mauritania. *World Development*, 24(6), 1015–1031.
- Copstake, J. (2007). Mainstreaming microfinance: Social performance management or mission drift? *World Development*, 35(10), 1721–1738.
- Cull, R., & Morduch, J. (2018). Microfinance and economic development. In T. Beck & R. Levin (Eds.), *Handbook of Finance and Development*. (pp. 550–572). Edward Elgar.

- Donou-Adonsou, F., & Sylwester, K. (2016). Financial development and poverty reduction in developing countries: New evidence from banks and microfinance institutions. *Review of development finance*, 6(1), 82–90.
- Duong, H. A., & Nghiem, H. S. (2022). The impact of microfinance on poverty reduction in Vietnam: A dynamic panel-data analysis. *Poverty & Public Policy*, 14(4), 405–422.
- Durrani, M. K. K., Usman, A., Malik, M. I., & Ahmad, S. (2011). Role of micro finance in reducing poverty: A look at social and economic factors. *International Journal of Business and Social Science*, 2(21, Special Issue), 138–144.
- Duvendack, M., Palmer-Jones, R., & Vaessen, J. (2014). Meta-analysis of the impact of microcredit on women's control over household decisions: Methodological issues and substantive findings. *Journal of Development Effectiveness*, 6(2), 73–96.
- Félix, E. G. S., & Belo, T. F. (2019). The impact of microcredit on poverty reduction in eleven developing countries in South-East Asia. *Journal of Multinational Financial Management*, 52, 100590.
- Gutierrez-Nieto, B., & Serrano-Cinca, C. (2019). 20 years of research in microfinance: An information management approach. *International Journal of Information Management*, 47, 183–197.
- Imai, K. S., Arun, T., & Annim, S. K. (2010). Microfinance and household poverty reduction: New evidence from India. *World development*, 38(12), 1760–1774.
- Islam, A., & Maitra, P. (2012). Health shocks and consumption msoothing in rural households: Does microcredit have a role to play? *Journal of Development Economics*, 97(2), 232-243.
- Lacalle-Calderon, M., Perez-Trujillo, M., & Neira, I. (2018). Does microfinance reduce poverty among the poorest? A macro quantile regression approach. *The Developing Economies*, 56(1), 51–65.
- Li, X., Gan, C., & Hu, B. (2011). The welfare impact of microcredit on rural households in China. *The Journal of Socio-Economics*, 40(4), 404–411.
- Mdluli, P., & Dunga, S. (2022). Determinants of poverty in South Africa using the 2018 general household survey data. *Journal of Poverty*, 26(3), 197–213.
- Miled, K. B. H., & Omri, A. (2024). The role of microfinance in improving living standards: Evidence from Tunisia. *Poverty & Public Policy*, 16(1), 69–93.
- Miled, K. B. H., & Rejeb, J. E. B. (2015). Microfinance and poverty reduction: A review and synthesis of empirical evidence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 195, 705–712.
- Morduch, J. (2000). The microfinance schism. *World Development*, 28(4), 617-629.
- NESDC. (2025). Social indicators. Retrieved from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3518&filename=PageSocial
- Pasusirirod, T., & Chantuk, T. (2015). Assessment successful to bank loan for population project to Government Savings Bank. *RMUTL Journal of Business Administration and Liberal Arts*, 3(2), 43–49. (in Thai)

- Peng, C., Fang, L., Wang, J. S.-H., Law, Y. W., Zhang, Y., & Yip, P. S. F. (2019). Determinants of poverty and their variation across the poverty spectrum: Evidence from Hong Kong, a high-income society with a high poverty level. *Social Indicators Research*, 114, 219–250.
- Spiegel, S. J. (2012). Microfinance services, poverty and artisanal mineworkers in Africa: In search of measures for empowering vulnerable groups. *Journal of International Development*, 24(4), 485–517.
- The Secretariat of the Cabinet. (2011). *People Bank Loan Program*. Retrieved from https://resolution.soc.go.th/PDF_UPLOAD/2544/1607714.pdf
- Tiluang, N., & Leejoeiwara, B. (2021). Behavior, demand and the marketing mix factors in the customer's perspective on decision to use the People's Bank project loan service of Government Saving Bank, Ban Dung branch. *Journal of Modern Learning Development*, 6(4), 176–190. (in Thai)
- van Rooyen, C., Steward, R., & de Wet, T. (2012). The impact of microfinance in Sub-Saharan Africa: A systematic review of the evidence. *World Development*, 40(11), 2249–2262.
- Wickramasinghe, V., & Fernando, D. (2017). Use of microcredit for household income and consumption smoothing by low income communities. *International Journal of Consumer Studies*, 41(6), 647–658.